

ՔՍԱՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի.
Դասնաձին համարները 7 կոպեկով.

Քիֆիլիսով գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшахъ».

Կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Տ է Լ Ե Ք Օ Ն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերէն)

Յայտարարութիւն ընդունելու է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
խմբագրանիւր բաւին 2 կոպեկ.

Տ է Լ Ե Ք Օ Ն № 253.

Հ Ի Մ Ն Ա Պ Ի Ր Գ Ր Ի Գ Ո Ր Ա Ր Մ Ր Ո Ւ Ն Ի

Շ Ա Ր Ո Ւ Ն Ա Վ Ո Ւ Մ Է

ՄՇԱԿ

(25-րդ ՏԱՐԻ)

Գ Ր Ա Վ Ա Ն Ա Վ Ա Ն Ե Ի Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Վ Ա Ն Լ Ր Ա Գ Ր Ի

Ն Ե Ր Կ Ա Ց 1897 Թ Ի Ա Վ Ա Ն Ի

Բ Ա Ճ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի

Հասցեն. ТИФЛИСЪ, Редакция «МШАХЪ». Արտատպանիւրը. ТИФЛИС, Rédaction «MSCHAK».

ԲՈՎԱՆԳՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներք կիրառութիւնը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.
Մասնագրութիւն. Հայոց թատրոն. Մարգարիտի
բանկի ընկերութեան ընդհանուր ժողովը. Նա-

ԵՐԲ ԿԻՐԱԳՐՈՒՄՎԻ

Նշանաւոր բժիշկ Պատրիկ Մանսօն՝ Անդ-
լիայում, Պատանդի աշակերտ Բու և Նշա-
նաւոր բժիշկ Բրուստ՝ Ֆրանսիայում, պրո-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Վ Ա Ն

Ն Ա Մ Ա Վ Ա Ն Գ Լ Ի Ա Ց Ի Ց

Լ օ ն դ օ ն, փետրվարի 4-ին

Ինչ որ ալ ըլլան իրարու թէ շատ հակասող
լուրերը, իրողութիւն մը կայ, որ բացայայտ կե-
րիւն և Պօլսոյ ղեկավարները վերջացուցած են

Ինչ որ վարունակութիւնը, ինչ որ կարելի էր
իրը հաւանական և խելի մօտ ենթադրել, հրա-

վորած իրանց ներկայած կեանքին, իրանց
անշարժ և ճահճացած միջակայքին, ոչ
միայն չեն ձգտում առաջ գնալ և բարե-

Ճողովդարկան մեծ աղէտները փորձա-
քարի են ազդերի կուլտուրական ոյժը
շափելու համար. Եւ արեւմտեան թշուա-

«Սթանտարտ», որ ծրագրին վրա արդէն խօսած
էր իր վիճենայի թղթակցին բերնով և Պօլսէն
կը հրատարակէ հեռագիր մը ծանուցանող թէ

Չնչ կրնար գիտնալ թէ սուլթանը իր այս
յոյսին վրա սրբան յոյս ունի. բայց սա յայտնի
է, թէ երեքամիս չափ ալ հաւատարմող ըլլաւ չէ,

Հական պայմանները բարեօրոյց տարրա-
կան միջոց է, թէ նա յայտնի է մեզանից
խլարանչիւրին: Բայց արդեօք մեր կեանք-
ը որ և է կերպով վկայում է, թէ այդ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՏՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Arménia and its Sorrows. By W. G. Wintle.
Third Edition, London 1896

Հայերի կոտորածը Թիւրքիայում առաջ է բե-
րել մի հարուստ գրականութիւն Անգլիայում և
Ամերիկայում: Հրատարակչաւ գրքերը այսքան
չուտով են տարածուել և սպառուել, որ ամե-

սակ չեղան ապրիլ 29-ի (մայիս 11-ի) ծրագրէ
նախ ալ:
Բայց այս անգամ գործը շատ լուրջ բնուած
կերպի էր մայիս 11-ի ծրագիրը ներկայացուե-

Կարեւոր տեղեկութիւններ կան ցոյց տուող
թէ այդ համաձայնութիւնը մինչև վերջը պիտի
տեն և գործնականապէս ալ ի հարկին երևան

կնաջ և Մասունի այն բարբ կանանց յիշատա-
կին, որոնք քան և չորս ժամ կուսկուց յետոյ՝
աւելի լաւ համարեցին զհամարիվել իրանց ան-

Գրքին առանձին կցված է «Map of armenian
Massacres» (Հայերի կոտորածները բարեօրոյց),
որ իր տեսակի մէջ մի հետաքրքրական աշխա-

Table with 2 columns: Year, Amount. Rows include 1822, 1850, 1860, 1876, 1894.

վրա: Թէ և այս լուրերը հրատարակուեցան, բայց
աւելի իբր հաւանական ենթադրութիւն, քան թէ
իրականութիւն. սակայն այսօր ինչպէր կը պար-

կայացնում են այն քաղաքները և գաւառները, ուր տեղի են ունեցել կատարածները, ամեն մի չերտի վրա սպիտակ գոյնով նշանակված է սպանվածների թիւը հիւղատոտական զինուորացուհիների և անկասկածաբար վկայութեան համաձայն: Ահա այդ տեղերը:

Կ. Պոլիս (սպանված է 5180 մարդ), Անգորա (անյայտ), Խորում (1000), Ամասիա (1000), Թուրքա (անյայտ), Եօզգաթ (անյայտ), Տրապիզոն (107), Գիւմրի (անյայտ) — Գարաբաղ (10 1/2), Երզնկայ (400), Սիվաս (1800), Կեսարիա (1000), Էրզրում (800), Բայազիդ (500), Վան (10.000), Խոջար (անյայտ), Բիթլիս (800), Սասուն (12.000), Մուշ (անյայտ), Սղերտ (անյայտ), Խարբերա (800), Կիարթէքեր (1191), Արեւմտայն (անյայտ), Մադրիդ (անյայտ), Սուսու (անյայտ), Ուրֆա (8000), Մալաթիա (3000), Մարաշ (40), Ջէյխան (անյայտ), Սիս (անյայտ), Արշակունի (անյայտ), Տարսուս (300), Արմավիր (1000), Արեւմտայն (անյայտ), Արմավիր (անյայտ) և Հալէպ (600): Անյայտները նշանակում են, որ կատարվածների թիւը ճշգրտութեամբ չէ ստուգված այդ տեղերում:

Տարբերակները ներկայացնում են հետեւեալ լուսանկարները. հայերի կոտորածը Կ. Պոլիսում, Վարազի վանքը, սուլթան Արդուլ-Համիդը, հայ զինուորացի կանաչ թիւրքերայում, նախկին սպարապետ Խոջաբեկ, քիւրդ լեռնականներ, Շատախի հայ լեռնական, Էրզրումի գերեզմանատունը կոտորածից յետոյ, Տրապիզոնը և դեպքում սըր Ֆիլիպ Կերրի:

Շատ հետաքրքրական է գրքի այն մասը, որ խոսում է Փոքր Ասիայի խառնուրդներին ծագման, հանդամանքներին և հայերի կոտորածների մասին: Այդտեղ համարվում են թիւրքաց զորավարներին և կազմակերպված ջարդի բոլոր սպայացուները, որոնց հիման վրա գրքի հեղինակը սխուժում է հաստատապէս, որ հայերի կոտորածը ծրագրված է սուլթանի կողմից և սիրտէմատիկաբար առաջ է տարվում: Խորն եղբայրացութեան, հեղինակը հետեւեալն է ասում.

«Ճամանակ է, որ Եւրոպան և Արեւմտայն մի իրար կան հարուած հասցնեն այն լուսակայութեան, որի անսահման վառ կատարութեանը հարկերը զրախտ երկիրը փոխել է մի կատարեալ դժոխքի: Այսանվամբ հայ երեխաների և աղջիկների արիւնը բարձրաձայն վրժ է գոչում Աստուծուն և մարդկանց»:

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

Արտագին շտաբակաւորութիւն ենք յայտնում սիրողներ խմբին, թէ փետրվարի 4-ի ներկայացման ընթացքում Կ. Պոլիսում նշանակալի համար, որ ինչպէս մեծ զուարթութեան համար, որ նրանց

եթէ թիւրքացի մէջ ալ ամէկ ետքը մէկ հայ մը իսկ սպանուի, Արդուլի հասարակաց կարծիքը այն աստիճան գրգռուած է, որ աղքատ կառավարութեան պիտի պահանջէ ինքնապաշտպանութեան միջամտութիւն: Այս բանն աղէկ գիտեն թէ սուլթանը, թէ պետութիւնները:

Այս լուրը հիմնական հանգամանքներուն մէջ մեղք քնն մը սիրա կուտայ, վան զի քանի որք է վեր շատ չարագոյնայ տարածարեւութիւններ կը հասնին, թէ Պոլիս և թէ նահանգները մեծ վախեր կան, թէ այդ վախերը որո՞ւ համար են, յայտնի է, մենք ենք որ պիտի տուժնք մեր արիւնովը: Բայց երբ սուլթանը հաստատապէս զիտայ թէ նոր արիւնի հոսում մը այլ ևս անհնարին պիտի ընէ Արդուլի ձեռնպահութիւնը, ան ասին ուրիշ կերպ կը մտածէ: Միւս կողմէն պետութիւններն ալ նկատողութեան առնելով թէ թիւրքացի կացութիւնը, թէ իրենց յարաբերութիւններն ու քաղաքական շահերը, պիտի ներկայացնեն առաջարկներ, որոնք սուլթանին ու մանկատանի ժողովրդին արժանապատուութեան համար վերաբարի չըլլան:

Մանկատանի ժողովրդին տրամադրութիւնները կերելի թէ նորին մտաւանջութիւն կը պատճառեն Համիդին: Այդ խոսքերը կ'առաջնու համար 130.000 հայ նետեց անոր ասջն, բայց ան նորին չի յազնար և այս անգամ սուլթանին համար ալ կոյրորը բացած կերելի: Նշան մը վախու, բամազանին մէջ իսլամները գիշերները թիւրքները կը հաւքուին, սուլթանին հրամանով այս կրօնական հաւքումները

խաղը պատճառեց Արեւմտայնների թատրոնը խոսքերը բազմաթիւ հասարակութեան Յազարեւելի ծիծաղաշարք լուսնուր, թիֆլիսի հուշակար լուսնուրը և այլ սրամիտ պատկերը, միացած սիրողների բարեխիղճ խաղի հետ, յարուցեց հանդիսականների մէջ անզուսպ մի ծիծաղ, որ թաղապետը էր զահիճուած ներկայացման սկզբից մինչև վերջ: Ներկայացման ծանրութիւնը ընկնում էր զիւրաբար կին-սիրողների վրա, և պէտք է ասել, որ բոլոր կին-սիրողները՝ իշխ. Սօֆիա Արդուլեան, իշխ. Սեմիրամիդա Ամիրախովարի, օր. Մ. Ալիբեկեան, օր. Ն. Օսմանեան և ու. Ս. Խոջամիրեան միանգամայն արժանի էին այն բուռն ծափահարութիւններին, որոնցով վարձատրվում էին հասարակութիւնից: Իշխ. Ս. Արդուլեան կատարելապէս զարմարեց հանդիսականներին՝ իր դուռը և մեծ դերի աշխատակերպով Շատ հանելի էր լսել վրացուհի օր. Ս. Արդուլեանի բերանից հայերէս խոսակցութիւն, որ այնքան գրագիտ էր նրա արաստանութեան մէջ: Տրամաբար սիրողները, պարոններ՝ Ն. Սուրբուկեանց, Վ. Լաւնիկովի և Կ. Գիւլնազարեան, և մանաւանդ մեր երկու յայտնի կոմիկներ՝ Ա. Մանդիլեան և Գ. Տէր-Գաթիկեան, արժանացան հասարակութեան զոհուհու խնամքին: Ներկայացման շրջանը տեսարանը — որ պատկերացնում էր տեղական հարսանիքը, դուրսկող — վերջացաւ մի խումբ օրիորդների ժողովրդական երգով և իշխանուհի Մարիամ Թումանյանի նազելի լեզուի կայծով:

Այդ օրը, ինչպէս ասում են, հաճելին միացում էր օգտակարի հետ, և անչուտ օգտակար պէտք է համարել 700 բուրջի զուտ արդիւնքը, որ մնաց յօգուտ Բարեկարգական ընկերութեան: Այդ օրվայ ներկայացումից յետոյ, մեղ մնում է ցանկալ՝ որ սիրողների մասնակցութիւնը մեր թատրոնին՝ որքան կարելի է յաճախ լինի: Փորձը ցոյց տուեց, որ նոյն իսկ հայերէն չիմացող օրիորդների համար դժուար չէ սովորել հայերէն զերը և համարձակ բեմ դուրս գալ:

ՄԱՐԿԱՍՍԻՍԱՆՆԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐ

Յունվարի 30-ին, Մարդասիրական ընկերութեան նոր շինութեան փառատոր զահիճում, տեղի ունեցաւ նոյն ընկերութեան ընդհանուր ժողովը: Ժողովի նիստն ունեցաւ իր չարունակութիւնները և հետեւեալ օրը յունվարի 31-ին, և կիրակի՝ փետրվարի 2-ին: Միաձայն ընտրվեցին՝ ընդհանուր ժողովի նախագահ՝ պ. Ատա. Կաճկաճեանը, ատեստատիւր՝ Ն. Գաթիկեանց: Ժողովը սովորականից բազմամարդ էր: Ներկայ էին նաև անկիւններ ու օրիորդներ:

արգելուներ են այս տարի. մէկ քանի թէքքներու առջև ստիկաններ դրուած են ժողովրդին մուտքը արգելու համար: Անչուտ այս արգելները աւելի կը կատարեցին իսլամները, բայց ինչ ընէ Համիդ, մէջ մը սա բամազանին 15-ը անցրէ:

Պօլսոյ մէջ այս խտուրդները գործարկելով, Համիդ Եւրոպայ կը զրկէ պատուիրակ մը բանակցելու համար երիտասարդ թիւրքերուն հետ: Երբ իսլամ-Սեմա փաշան է, որ թիւրքիոյ հանդուցեալ խորհրդարանին անգամ էր, ու ծանօթ է իբր յառաջացեալ գաղափարներու տէր մէկը: Շատ մը խտուրդներ կը բերէ հետը երիտասարդ թիւրքերուն: Ինք սակայն Վիէննայի մէջ բացէ ի բաց ուրացեր է, թէ ո՞ր է և է պաշտօն ունի, սակայն գաղափարը երևան եկած է: Վիէննայի «Յիւրիդիկալ» կողմէ խմբագիր մը անսակցեր է Անա-Փաշայի հետ. բաւական հետաքրքրական խօսակցութիւն մը: Փաշան կը յայտարարէ թէ՛ «չատ պատճառներ ունի հաւատալու, թէ սուլթանը հակամէտ է լաւ ընդունելութիւն ընելու եւրոպական դիւանագիտութեան առաջարկներուն և նաև երիտասարդ թիւրքերէն եղածներուն, և թէ այս վերջիններուն խնդրած խորհրդարանը պիտի չտուճէ: Եթէ իրաւունք խորհրդարան մը հաստատուի, 1877-ինէն տարբեր հիմքեր վրա պիտի ըլլայ: Սխալ է կարծել, թէ խորհրդարանին մէջ անհնարին պիտի ըլլայ ներդասնակ գործակցութիւնը, անհնարին պիտի ըլլայ աղքատ և կրօններու զանազանութեան պատճառաւ: Չնայ կապահովմ, բնած է փաշան, թէ հիմա թիւրքիոյ կայսրութեան մէջ

խորհրդի ատենադպիրը կարգաց խորհրդի և սամայ գործունէութեան տեղեկագիրը և ընկերութեան ելուտաբեր հաշիւները: Երևաց, որ ընկերութիւնը առ 1-ն յունվարի 1897 թ.ի՝ ունի անձեռնմխելի դրամազուխ, զուտ դրամով 109,464 ռ. 65 կօպ., խաղատոմսերով և արժէթղթերով՝ 18,981 ռ. 30 կ., ուրիշ ընդամենը՝ 128,445 ռ. 95 կ.: Բացի սրանից ունի անչարժ կայք՝ արժուութեամբ 124,798 ռ. 33 կօպ., չարժան կայք՝ 2370 ռ. 72 կ. և մի գրադարան-ընկերացրած, արժուութեամբ 14,173 ռ. 86 կօպ.: Ընկերութիւնը 1896 թ.ի ընթացքում մուտք է ունեցել 13,509 ռ. 78 կ., որից ընկերութեան տարեկան անդամներից ստացված է 135 ռ. անսպասելի աղբիւրներից՝ 2205 ռ. 60 կօպ., իսկ մնացածը կազմում են դրամադրի տոկոսները: Գալստիոյ նոյն 1896 թ. ընթացքում եղել է 9756 ռ. 44 կ., որից 930 ռ. նպաստ է ստված գանազան ուսանողների, 1000 ռ. բաժանված է աղքատ ընտանիքների, 3698 ռուբլով գանազան բարեգործութիւններ է արված այստեղ ապաստանած զաղթականների օգտին և ուրիշ չքաւորներին բժշկական օգնութիւն հասցնելու, ապրուստի միջոց ապու համար. մնացած ծախսերը վերաբերում են շինութեան ու գործավարութեան: Տեղեկագրի և հաշիւների ընթացքում վերջացաւ և անսակցելի լիճաբանութիւններ, նկատողութիւններ, զիտողութիւններ Սակայն այդ մասին միւս անգամ:

Ժողովի վերջին նիստին տեղի ունեցան ընտրութիւններ: Առաջիկայ երեք տարվայ համար խորհրդի նախագահ ընտրվեց, միաձայն, պ. Պօլա Ղուկասեան, որին այդ մասին Պետերբուրգ հեռագիր ուղարկվեց, խնդրելով՝ որ չը մերժի ժողովի կողմը: Այս թիւրքերով խորհրդի անդամներ թեյեանուներ ընտրվեցին, որոնցից ընտրվեցին, ձայների առաւելութեամբ, խորհրդի անդամներ՝ պ. պ. Գրիգոր Այալեանց, Աստուածատուր Գալստեան, Համբարձում Մէլի-քեան, Յովհաննէս Աղամանց, Ալեքսանդր Արի-բեկեան, բժ. Աղամիրզեան, Աստուածատուր Կաճկաճեանց և Ներսէս Աբեղեանց: Դրանց թիւը հասնում է 9-ուրդը: Տէր-Մարգարեան ընտրվածներից ժողովը նշանակեց խորհրդի գանազան՝ պ. Յովհաննէս Աղամանցին, իսկ ատենադպիր՝ Ա. Գալստեանին:

ՆԱՄԱԿ ԷԶՄՈՒՆԻՑ

Մի քանի շաբաթ առաջ նախորդեցինք, որ լուր է պտտում վանական կառավարութեան անդամների փոփոխութեան մասին: Այժմ հաստատաբար իմացանք, որ Էջմիածնի վանական

քրիտոնեաները, հրեաները, հայերը, իսլամները, տրիպերը և քրիպերը միաբան են բարեկարգութիւններ մտցնելու հարցին վրա: Խալա-մական մարտնչութիւնը չէ, որ արդիւր կրնայ ըլլալ: Բարեխորդումներ արգելու քանի մը նախարարներ և քանի մը պաշտօնեաներէն կուգայ, մանաւանդ սուլթանին մասնաւոր քաղաքապետ Իզմիթ-պէյին, որ կը կուտի ամբողջ իրաւութեան սև մոլորեցուցիչը:

«Վանատարի» Վիէննայի թղթակցից տարա-կոյս կը յայտնէ, թէ ասանկ յայտարարութեան մը յետոյ Անա-Փաշա կարենայ Պօլսոյ վերադառնալ: Սխալն այդ վերադարձին չեմ կարծեր որ արգելք ըլլայ փաշային գործածած լեզուն: Ամեն անգամ որ սուլթանը ներք մտնէ՝ յանցանք նախարարներուն վրա կուգէ բարեկէ: Սուլթանին արդէլ լսէ, միւսներուն ինչ կուգան ըսէ, այս է սուլթանին պահանջումը և այդ Անա-Փաշա ալ այսպէս կընէ: Վերջապէս մէկը մեղաւոր ցոյց տուաւ է, որպէս զի սուլթանին դատը չհաճուի:

Այս լուրը լուրերուն, յայտերուն, վախերուն, բանակցութիւններուն մէջ ամենուն աչքերը կը դառնան կրտսէ, ուրիշ բաղաբան մեծ փոթոր-կի մը վախը կայ: Այսօր հետեւեալ հեռագիրները հրատարակուեցան:

Հելլենական երկու մարտնչուհի Գանէա գա-ցեր են պաշտպանելու համար հելլեն հպատակ-ներուն կենսին ու ստացուածքը: Աթէնքի մէջ արտակարգ յուզում կը տիրէ. ամբողջ Գանես-տան խանդավառութեամբ կողմնուէ թագաւորին և կառավարութեան զօրեղ ուղղութիւնը,

կառավարութիւնը կազմակերպված է հետեւեալ անձինքներից: Անանիա և Մակար սրբազանները, Նիկիտ, Վեռնը և խաչիկ վարդապետներից: Մինչև այժմ վանական կառավարութիւնը բաղ-կացած էր լինում 3 հոգուց, որոնցից իսկապէս մէկն էր կառավարիչ, միւսները նրա հրաման-ները կատարողներ էին, որից առաջ էր գալիս մի կողմից կամայականութեւն, միւս կողմից գործի զանազան ընթացք՝ ձեռքերի պակասու-թեան պատճառով: Այժմ, ինչպէս երևում է, վանականը, այսքան տարվայ փորձն աչքի առաջ ունենալով 5 հոգի է հրաւիրում այդ պաշ-տօնին, կարգադրելով, որ ոչ թէ ինքնապաշտ-պաններ, այլ ամեն անգամ որ և է ծախս ա-նելիս՝ իր հաճութեան ստանան: Թէև սա մի տեսակ կաշիպաշտն է, որով վանական կառա-վարութիւնը ոչինչ չէ կարող անել ինքնակամ, բայց այն առաւելութեան ունի, որ մտածող զեղծունեների առաջը կանգնում է: Զեղք կարող չը խոստովանել, որ ընտրութիւնը աչքի է բայց ցանկալի էր, որ այս կառավարութեան և առ-հասարակ վանքի կըլի և մուտքի տոմարները պահող մի հաշուապահ ունենային, որպէս զի իմացվէր թէ՛ տասնեակ հազարները արտեղ և ինչպէս են ծախվում:

Վանքի Ազարակի (պլանի) կառավարիչ նշա-նակվեց Թովմա վարդապետ Բարդառարեանը: Եւանդուտ վարդապետ է, աւելի լաւ է հասկա-նում գործը, քան մինչև այժմ նշանակվածները, բայց արքան կը կտնի նրա պաշտօնավարութիւնը — անա խնդրեւ...

Ներկայ 1897 թ.ի համար սինօքը նախահա-չիւ է կազմում և, ինչպէս լսում ենք, այս տար-վայ մուտք է եւք սպասվում է 115 հազար ռուբլի:

Լսում ենք, որ Անտոն վարդապետ վարդա-դարեան նորից նշանակվում է Գանձատարի վանահայր, իսկ Նոր-Նախիջևանի ս. Խաչ-վանքի վանահայր Նիկիտ վարդապետ Սուքիսեանի տեղ՝ նորընծայ Մուշ արեղայ Գանազեղեանը: Խորէն եպիսկոպոս Ստեփաննէս այստեղ է և որքան իմացանք այստեղ էլ պիտի մնայ: Արք-բաղանը զբաղված է «Մովսէս Խորենացու» թարգ-մանութեան երկրորդ տպագրութեան գործով:

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Փետրվարի 2-ին Սիրողների խումբը, հայոց Բարեկարգական ընկերութեան տեղական ձիւղի օգտին, փետր-վարի 1-ին, Խանդավառայի թատրոնական դահ-լիճում, ներկայացրին Ժօրժ Մեյնէ «Գարբնա-պետ կոմիդիան» Անա երրորդ տարին է, ինչ Բարեկարգական ընկերութեան ժողովը նախա-հաշիւ մէջ մտցնում է մուտք՝ արվելիք ներկա-

ինչպէս նաև մարտնչուհի առաջուկը: Բացա-ռիկ գործունէութիւն կը տեսնուի նաւաբանե-րուն մէջ և ասանակալին պաշտպանութեանը համար միջոցներ ձեռք առնուած են:

Աթէնք երեսուխամսական ժողովին նիստերը շատ յուզեալ տեղի կունենան: Կախարարապետ պ. Տէլեանի յայտարարած է, թէ կառավարու-թիւնը պատրաստ է իր պարտքը կատարելու, և թէ նաւատարմիցը պէտք եղած րօպէին պիտի դրկուի կրտսէ: Ծանուց երկու մարտնչուհի ա-ռաջուկը, այս զեկուցումը ցանկութեամբ ըն-դունուեցաւ. «Կեցցէ միտիւն» կը գոչին ա-մեն կողմէ. պ. Բալի, ընդդիմադիր կուսակցու-թեան կողմէ յայտարարեց թէ կառավարութեան ուժ պիտի անս:

Հելլենական կառավարութեան այս արագ գոր-ծունէութիւնը մեծ տպաւորութիւն թողած է, և նստին ունկնդիր ժողովուրդը երեսուխամսե-րուն կողմէ տրուած ծախիքը ինքն ալ կրկնեց:

Այս գործունէութիւնը ու ետանդը կը բա-ցատրուին կրտսէին եկած լուրերով. ասպա-տաբարութիւնը ընդհանուր է ամբողջ կողմին մէջ, անիկանութիւնը ամեն տեղ կատարեալ է, մա-նաւան կրտսէ, ուր իւրաքանչիւր կայրեն քրիս-տոնեաներու թաղերէ. հրացանաձուլութիւնը ան-դադրում կը շարունակուի, փողոցները անայի են ու գործի տեղուները վախուած. շատ ջարդ, բայց ճիշդ թիւը չի զիտողուի. իսլամները սոս-կայի ոճիրներ կը գործեն քրիտոնեաներուն դէմ, թիւրք գործերն ալ միացեր են իսլամե-րուն: Ամեն րօպէ ծանր լուրերու կը սպասուի:

յայտարարեց, որը զգալիորէն չէ իրագործուած, զլիարատարութեան սիրողները չը գտնուելու պատճառով: Հոգևոր զարթոյնի ուսուցչական խումբը ոչ միայն խորհուրդ էր զրահելից, այլ և, քիչ բացառութեամբ, հրատարակում էր անգամ զրովելու ընկերութեան, զերազմեալով հասարակաց ժողովարանը, որ-տեղ, բացի թղթաբանութից, ոչինչ զուարճութիւն չէր գտնուի: Այս տարի, ուրախալի է ասել, զը-լուսն եկաւ ներկայացուցող, որին մասնակցեցին մօտ քսան սիրողներ: Գալով խաղաղօրէնքին, պէտք է ասել, որ տիկին Ն. Երամանկեան չնորձա-ւոր լինելով կատարեց իր դերը: Կարաի զերում նա հրատարակչ էր: Տիկինը օգնորդեց մասնաւոր երրորդ գործողութեան մէջ և արժանացաւ մի թարմ ծաղիկայ պսակի և որոտալի ծաղիկա-բուսութիւններ: Միւս զերակատարները, որոնց մէջ, ուրախութեամբ պէտք է ասենք, և մի քանի օրիորդներ, որոնք առաջին անգամ էին բնի զուր-կեկը, բարեխղճութեամբ խաղային, նպաստելով ներկայացման ամբողջութեանը: Մուրհիկի զե-րում վտար չէր տ. Տերտէրեան: Գոճ հասարակու-թիւնը վարձատրեց ըզրորին ծախահարութեամբ: Թատրոնը ծայրէ ծայր լի էր: Զուտ արդիւնք կը մնայ 300 բուրջուց աւելի:

Երէկ տեղի ունեցաւ մի շատ ցաւալի դէպք: Մի 12 տարեկան մանուկ, ձեռքին խաղաղան-լով ամբձանալը, անզգուշութիւնից կրակում և սպանում է իր 16 տարեկան հարազատ ընտրը: Արցախեցի

ՆՆՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ գիշեր, Ռուսաց գործակալութեան միջո-ցով, Պետերբուրգից ստացանք հետեւել հեռա-գիրը, փետրվարի 5-ից. «Բար ձրագոյն հրա-ման. ժանդարմների չեֆի օգնական գեներալ-լէյտնանտ Ֆր. և զ. է. Նշանակուած է կովկասեան կառավարչապետի օգնական»:

Թագածառանգ Յեսարելիչ Գէորգի Ալէքսանդ-րովիչ, երեքշաբթի, փետրվարի 4-ին, Սբաթովու-մանից ձանապարճ ընկաւ դէպի Բաթում: «ԿԱՅ-ԿԱՅ» լրագիրը հաղորդում է, որ Թագածառանգ Յեսարելիչ հասել է Բաթում երեքշաբթի օր, երեկոյեան ժամը 7-ին: Թագածառանգին զինուորելու գնացել էին Բորժոմ՝ կովկասի կառավարչապետի պաշտօնակատար իշխան Ա. միխայիլովի, թիֆլիսի նահանգապետ իշխան Երվանդի և ուրիշ բարձրաստիճան անձինքը: Երէկ, չորեքշաբթի, ամիս 5-ին, Յեսարելիչը «Չայնեցա» նաւով մեկնեց դէպի Միջերկրա-կան ծով՝ Տուրին և Ալժիր գնալու համար:

Մեզ հաղորդում են, որ յայտնի դրամատէր Ալէքսանդր Մանթաշեան նորից, կովկասի հայոց Բարեբերական ընկերութեան՝ հայ դադ-թականների համար 200 բուրջի, նախկին Սեր-պիւնէի 3-րդ իգական զինակալային՝ 10,000 բու-րջի է տրուել:

Մեզ հաղորդում են իգգրից, որ խաղաղու գիւղում 15 հայ ընտանիքներ ընդունեցին ուս-սաղաւանդութիւն և միտովելով ուսու թանառայի ձեռքով, մտել են ուսուցիչ կեցեցու զիրկը:

Փետրվարի 3-ին կայացաւ Բժշկական ընկե-րութեան ժողովը, մասնակցութեամբ ուղարկա-լի անդամների, ընկելու սանիտարական-բժշկա-կան յանձնաժողովի կազմած ծրագրի մի քանի կէտերը և նրա մասին կարծիք յայտնելու: Բժ-ժշկական ընկերութիւնը հետեւել որոշումները կայացրեց. 1) փոփոխել անամբողջութեանը թափել կտր գետի մէջ. 2) միւս անամբողջ-թիւնները (փտող) զուրս բերել թաղաքից և 3) պատրաստել հակա-ժանտախտային շիճուկ. 4) պատրաստել յատուկ շիճուկներ՝ ժանտախ-տով հիւանդներին տեղափոխելու համար: Բժշկա-կան ընկերութեան որոշումները պէտք է ներ-կայացվին զուրմայի հաստատութեան:

Երկու զաղթական հայեր խնդրում են մեզ ազգային հետեւալը. «Երէկ, աչակերտցի մի զաղթական, չնորձա մի շարք զգալի հանգա-մանքներէ հիւանդ տնջում էր անկողնուս Այս հանգամանքը ստիպեց մեզ զիմել բժիշկ Ա. Ին-այն յուսով, որ ներկայ գէպում ոչ մի հայ բժիշկ չի զլանայ պէտք եղած պաշտպանութիւնը

ցոյց տալ հիւանդ զաղթականին. բայց հէնց ա-ռաջին դէպքում բժիշկը նկատելով մեր ցնցո-տիւնները, սկսեց կեղծել, որ իբր թէ ինքը հակ-րէն չը գիտէ և սկսեց վրացերէն խօսել. այդ-տեղից անմիջապէս զուրս գալով՝ շարունակե-ցինք դիմել այլ բժիշկների, որոնցից ոմանց զոնորը, իսկ ոմանց էլ արտերը բաց չեղան զաղ-թական հիւանդի համար: Յիշեալ բժիշկի հետ պատահած դէպքը բարոյական պարտք է դնում մեզ վրա խորհուրդ տալ պ. բժիշկին, զաղթա-կան հային օգնելու առիթով՝ զէթ չորանալ իր մտայնի լեզուս»:

Հաճելի է մեզ արձանագրել հետեւել փա-տը. Թիֆլիսի զուրմայի ձայնաւոր Բոտինանց զիմել է քաղաքապետի պաշտօնակատար իվա-նենկոյին մի յայտարարութեամբ, առաջարկելով որ Թիֆլիսի զուրման, հետեւելով Մոսկովայի զու-մայի օրինակին, հանդիսակութիւն բաց անի Թիֆլիսում՝ յօգուտ Թիւրքիայից փախած հայ զաղթականներին:

Այս օրերս լոյս տեսաւ մի շքեղ ալբոմ, որ ներկայացնում է վրաց աղբի տիպերը՝ վերցրած զանազան դասակարգերից և երկրի զանազան մասերից: Ալբոմի վերնադիրն է «Վարթիլիթա տօ-մի», ալբոմում տեղ են բռնել և աղուականներ, և հասարակ յովիւներ, ունեւր ընտանիքներ և մտաբաններ: Ալբոմի կազմողն է Բոտոմով: Գինն է 5 բուրջի:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՎԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լօնդոնից, փետրվարի 4-ից (ն. ա.) մեզ գրում են. «Բարիդէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ, թէ Օրմանեան պատրիարքին և Տատեանի մէկ նոր պատուիրակին ալ այցելութեան եկեր է այնտե-ղի հայերուն, բայց գտած ընդունելութիւնը ցուրտ եղած է: Այդ երիտասարդը, պ. Վաղի-նակ Աճեմեան, այստեղ ալ եկաւ, ձեռքը ունե-նալով պատրիարքին և Տատեանին ստորագրված թուղթ մը, որով կը բացատրէր պատրիարքա-րանին միջամտութեամբ վերջին ժամանակներս կատարուած բարեկարգութիւնները, և ապագա-յին համար աւելի յուսաբարական խոստումներ կը տրուէր, խնդրելով որ Պօլսոյ մէջ ու է վրդովուածի տեղի չի արուի: Այդ թուղթին մէջ ու է նորութիւն չի կար և ու է լուրջ նկա-տողութիւն ալ առաջ չէր բերուել: Կարծեմ թէ աւելորդ ժամաւաճառութիւն է այսպիսի պատուի-րակներու առաքումները, ոչ ոք իր զիտցածէն կը չեղի, ինչպէս որ պատրիարքն ալ իր դիտ-ցածէն չի չեղի»:

«Պատրիարքը ու Տատեան կը միտխորհին, ձեռք բերելով մանր մունք օգնութեան, բայց ամբողջ հայ աղբը իրենց համամիտ ընկելու յարակնու-թիւնը պէտք չէ ունենան»:

«Եւ ինչ է ձեռք բերածնին ալ. ոչնչութիւն: Ա-հա երկ կը ծանուցուէր այստեղ, թէ պատրի-արքը խնդրել է Գոնէն, որ Երուսաղէմ արտ-րուած երեք կեղեցական Պօլսո վերադառնալու թողութիւն ստանան: Ասոնցմէ մէկը իվմիր-լեան պատրիարքն է, միւսը կըլորուսի առաջ-նորը Գոնէն Եպիսկոպոս Շիշմանեան, և երրորդ՝ Մուշի առաջնորդ Նիքոսե վարդապետ Խարա-խանեան: Շիշմանեանին վրա տեղեկութիւն չու-նի, բայց Պօլսոն առած լուրերս կը հաստատեն, թէ իվմիրլեան պատրիարք շատ կը տառապի խոնար օգէն: Արդէն տկար էր և խակիւտարի օղբ իրեն շատ նպաստուոր էր. վերադարձը կրնայ զինքը կաղաւթել խարախանեան և շատ կը չեղուի հիւանդութիւնէ: Մուշ կըլած ա-տեն ըսանին խոնարութիւնը չարաչար վնասած էր իրեն. Պօլսո պարտաւորուեցաւ դերմանակա-ն հիւանդանոցը մտնել և դարմանուիլ: Երկուքն ալ կրնան զոճ երթալ մասնաւոր իվմիրլեան, և թէ այդ վնասն չուսով չը հեռացուին: Չը մոռանանք ըսելու, որ զբամակայն անձկութեան մէջ ալ են»:

Վանից ստացված նամակները հաղորդում են մի ուրախալի լուր. «Այստեղ որքանոց մը հաս-տատվել է ընդ խնամով Ամերիկեան միսիոնա-րաց, այդ բարեգործական յարկին տակ այժմ հիւ-րընկալուած են 100 ի չափ անտէր անտէրունչ երկուս հայ մանկուիք, որոնք այնքան անկարգէն զրկուեցին իրանց գորովագութ ծնողներէն, աչ-

զականներէն և բարեկամների հովանաւորու-թեանէն»:

Արդիական «Բայրոն» ընկերութիւնը, որ կու-չումներ է ուղղում Յունաստանին և Բոլղարիա-յին՝ այդ երկիրների բնակիչներին հարկադրելու, որ Մակեդոնիային օգնութեան հասնեն, ուղար-կել է իր գործակալներին Գլադուստի մի նա-մակի օրինակը, որի մէջ, ի միջի այլոց, ասված է հետեւալը.

«Օսմանեան կառավարութեան յամառութիւնը ասրեան մեծ է, որ ևս մեծ հաճաքով կը տես-նի նրա արտաքուրմը այն բոլոր երկիրներից, որոնց վրա նա բռնածում է ներկայումս: Աս-կայն մի կողմ թողնելով օսմանեան թէմի մի-լոր ապագութիւնները, ևս պէտք է ասել, որ շատ ցատկի է յայտնի և պայմանի մէջ տերտղ երկպառակութիւնը: Ինչի համար Մակեդոնիան չէ կարող սխտական մակեդոնացիներէ: Եթէ Բալկանեան պետութիւններից իւրաքանչիւրը իրան թող և անզօր է զգուժ մի այնպէս, այժմ ինչպէս համար նրանք չեն միանում»:

«Berliner Tageblatt» լրագրին գրում են Կ. Պօլսոյց. «Գերմանիայի վարմունքը արեւելեան հարցում այժմ հանկուճ է համարվում թիւրքաց շրջաններում: Հաստատում են, օրինակ, որ դեպքաները արդէն համաձայնվել էին իրանց մէջ ծանուցադիր ներկայացնել փետրվարի 1-ին սուլթանին, բայց վերջին քաղցում դերմանա-կան զեպարտ յետ է վերցրել իր համաձայնու-թիւնը՝ անպայս պատճառով»:

Կ. Պօլսոյց գրում են. «Երիտասարդ թիւրքերի կուսակցութիւնը նորից մի շրջաբերական է ու-ղարկել բոլոր պետութիւններին, որը այս ան-գամ ուղտիմտուածի ընտարութիւն ունի: Այդ շրջաբերականի մէջ ասված է և այն, որ այժմ ոչ միայն հայերն են երիտասարդ թիւրքերի կողմը, այլ և յայտնը ու սերբերը գործունեայ աջակցութիւն են ցոյց տալիս կուսակցութեան»:

«Neue Freie Presse» լրագիրը հետեւել հե-տաքերի տեղեկութիւններն է հաղորդում «Երի-տասարդ թիւրքի» կուսակցութեան մասին, որը այժմ մեծ հետաքրքրութիւն է յարուցել:

«Երիտասարդ թիւրքերի ամենագործունեայ և տաղանդաւոր պարտղուներինց մէկը ներկա-յումս համարվում է Ահմեդ-Րիշադ, շումանեան միութեան և պրօգրէսի կոմիտէի» գլուխը: Նախկին միսիոնարի որդի, Պարիզում լուս կրթու-թիւն ստացած, երկար ճանապարհորդած և Կ. Պօլսում շատ կարեւոր պաշտօններ վարած՝ Ահ-մեդ-Րիշադն զձեռք հետանալ Թիւրքիայից և Ըս-կեսից Պարիզում հրատարակել թիւրք և ֆրան-սերէն լեզուներով «Մէշլերթէթ» լրագիրը: Թիւն այդ հրատարակութեան ոճը բաւական չա-փաւոր էր, բայց թիւրքաց կառավարութիւնը այնու ամենայն անհանդիստ եղաւ և զեպա-նի խնդրեց՝ Պարիզի տարիկանութիւնը առա-ջարկեց Րիզային՝ թողնել առ ժամանակ ֆրան-սիան: Ֆրանսիական մամուլի մի մասը բողոքեց և հետեանքը այն եղաւ, որ այդ վճիռը փոխվեց, բայց մի և նոյն ժամանակ արգելվեց «Մէշլեր-թէթ» լրագրի թիւրքերէն լեզուով հրատարակու-թիւնը: Այդ լրագիրը այժմ հրատարակվում է ժընէվում»:

«Մի ուրիշ նշանաւոր անգամ յիշեալ կոմիտէ-ի» Մուրադ-թէյն է նա ծնվել է Ռուսաստա-նում, որտեղ և ստացել է սկզբնական կրթութիւ-նը. յետոյ նա տեղափոխվեց Կ. Պօլսո, ուր մի քա-նի ժամանակ պաշտօն էր վարում արտաքին գոր-ծերի միսիոնարութեան մէջ: Չը նայելով սրան, նա էլ ստիպվեց հետանալ Թիւրքիայից, որով-հետեւ նրա «Միշլերթէթ» թիւրքի հրատարա-կութիւնը մի քանի անգամ խախտվեց: Այժմ նա հրատարակվում է Կայիրէում»:

«Յիշատակութեան արժանի են նաև խալիլ Գանթը, որ օսմանեան պարլամենտում Սիրիայի պատգամաւորն էր. Էլմին—Արլան, «Թիւրք-սի-րիական կոմիտէի» գլուխը. Սէլիմ-Ֆարէս և Է-ֆէրիդի, «մուսուլման հայրենասէրների կոմիտէ-ի» անդամ: Մրանք ամենքը ոչ միայն պահպա-նում են կայսրի իրանց համակրաների հետ հայրենիքում, այլ նաև հրատարակում են լրա-գիրներ—«Հիւլալ», «Երիտասարդ Թիւրքի» և «Հուրիէտ» Պարիզում և Լօնդոնում: Վերջերս արտասահմանում սկսվել են հրատարակվել ու-րիշ երկու լրագիրներ—«Avenir» և «Հագիդաթ»

(Իրաւունք): «Երիտասարդ-թիւրք» կուսակցու-թեան պատկանում է և երկրպագան իշխանու-նի Նազլին, Մուստաֆա Ֆադլի. փաշայի աղջիկը»:

ՆԱՄՈՎ ԳԵՐՄԱՆԱԳԻՅՑ

Լայպցիգի յունվարի 19 Յին Հետեւելով եւրօպական լրագիրներին, անդա-զար պատահում ենք լուրերի, որոնք հաղորդում են զանազան քաղաքներում տեղի ունեցող ժո-ղովների մասին, որոնք հոգս են տանում ան-բաղդ հայ զաղթականների գրութեան վրա: ձիչ է այդ ժողովների հասցրած օգնութիւնը աննշան է, բայց դարձեալ մարդ միտխորվում է, երբ տեսնում է այդպիսի մի համակրանք օ-տարի կողմից:

Իսկ ինչ են անում իրանք հայերը,—գծաբա-ղուլի մասն վասնների հայրենակիցները, ո-րոնք գտնվում են շատ և շատ լուս պայմանները մէջ: Անցաւ բաւական ժամանակ, երբ պաշտօ-նական իրաւունք ստացվեց բացարձակ օգնու-թիւն հասցնել թշուառութեան մասնված հա-յատանցիներին: Միտխորակաւ էր այդ լու-րը: Վերջապէս, մտածում էինք, այդ թը-յուառների գտնէ մի մասը, որ ապաստան է դը-տել կովկասում, չնորձա իրանց հայրենակիցնե-րին, կազաւալ թաղցից և ցրտից:

Բայց ինչ... Նոյն պատաստած շորերը, նոյն հացի կարօ-տութիւնը, նոյն ցաւալի վիճակը: Հասցրած օգ-նութիւնը այնքան չնչին է, որ նրանց անհրա-ժեշտ պիտոյքներին բաւականութիւն չէ տալիս: Եւ ովքեր են այդ օգնողները,—ուսանողներ, մի խումբ երիտասարդներ, արհեստաւորներ, մանր վաճառականներ, մշակներ, մարդիկ, որոնք այ-սօր ստանում են վաղը ծախելու համար:

Մեր են մեր հարուստները, մեր նաւթային աչ-խարճի կրեոստները: Նրանք, կարծես, անհետացել են. երեան չեկաւ նրանցից մէկը՝ որ նուիրէր աղբ ընկնող մի դումար, որով կարելի լինէր խոր վերջը մասամբ ամբըլ...

Եթէ կան յարմար օրեր, երբ մեր հարուստ-ները կարող են բարի գործ, օգնութիւն անել, այդ այժմ է: Չըր առաջ, պ.պ. հարուստներ, կանգնած է օգնութիւն խնդրող, որը այդ վի-ճակի մէջ է ոչ թէ իր ծուլութեան պատճա-ռով, այլ չնորձա այն հանգամանքների, որ տի-րում են ամբողջ Հայաստանում: Նա էլ երկն ունէր իր առնը, իր մի կար հացը,—բայց այսօր նա աղքատ է: Ասիայում տիրող գաղտնու-թեան չնորձա Նա կորցրած իր սրերինը, թախտակաւ է դարձել:

Մի կտոր հաց—անա նրա խնդրածը: Գաղթականութեան խնդիրը նոր չէ մեզա-նում. թիւրքաշայը տարիներ շարունակ կարօտ է եղել ուսանայի օգնութեան, իսկ այսօր նա մեր առաջ կանգնած է իբրև մի մարմնացած թշուառութիւն: Այդ ժողովրդի վիճակով դարա-վողների հայեաքը յառած է մասնաւորապէս դե-պի նաւթային թաղաւորութեան մայրաքաղաքը —Բազուն, բայց զգալիորէն, մինչև այսօր նը-րանց յոյսերը չեն արդարացել: Լատինական ա-ռածն ասում է «Accidit in puncto, quod non speratur in anno»:

Մ. Շարաբանդեան

ՆԱՄՈՎ ՊԵՐՄԱՆԱԳԻՅՑ

Թաւրիգ, յունվարի 22-ին Յունվարի 18 ին, Լիւաւա թաղի օրիորդաց դպրոցի թատրոնական սրահում թատերադերնե-րի խումբը ներկայացրեց «Ռճաղարծի ընտանի-քը», Թաւրիգի Հայունեաց բարեգործական ըն-կերութեան օգնին: Ներկայացուցւում անպատեղի աչդուլութիւն ունեցաւ գլխաւորապէս չնորձա օր. Ն. Փուղինեանի, որ կատարում էր Ռոզալիայի դերը. նրա խաղը շատ բնական էր և սղջու-նեակայ կողմ հասարակութիւնը անընդհատ ծա-փահարութիւններով վարձատրում էր օրիորդին: Միւս սիրողները ևս, շատ քիչ բացառութեամբ, բարեխղճաբար կատարեցին իրանց դերերը: Ինչ վերաբերում է դ.ա. և շատին, ինչպէս երևում էր, դրա մասին շատ քիչ էր հօգ տարված. վաս չէր միայն վ. Տեր-Սանեանի կարգացած ինը-նուրոյն բանաստեղծութիւնը: Արա՛ի և բու՛ֆէտի կարգապահութիւնը այս անգամ օրինակելի էր, մինչևեւ մինչև այժմ այդ

